

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ПІДЛАБУЗНИЦТВА У ПРОВОКАЦІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Стаття присвячена дослідженню стратегії підлабузництва. Проаналізовано особливості реалізації цієї стратегії і її тактик у комунікативних ситуаціях провокаційного мовлення. Стратегія підлабузництва відноситься до кооперативних стратегій, оскільки провокатор досягає перлокутивного ефекту, зберігши комунікативну рівновагу, тобто баланс міжособистісних стосунків.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, комунікативна ситуація, провокатор, реципієнт, провокаційне мовлення.

Iryna Melnyk. FLATTERY AS A STRATEGY IN THE PROVOCATIVE SPEECH

The article deals with the research of flattery as a communicative strategy. It highlights the main peculiarities of this strategy and its tactics in the communicative situations of the provocative speech. The provocative speech is considered as an intellectual and speech action of a speaker and a speech influence strategy. Provocation is defined here as a provocateur's action who intends to obtain (provoke) necessary verbal reaction from the recipient. This type of communication still remains unexplored in full by the linguists. The person who provokes is called a provocateur; the one who is provoked is called a recipient. These two are regarded as the key elements of the provocative interaction. The provocateur is considered to be an active speaker whose main task is to plan the communicative process, choose appropriate strategies and tactics as well as verbal and nonverbal markers of their realization in order to implement effective communication. The flattery strategy refers to cooperative strategies, since the provocateur manages to realize his/her communicative plan by maintaining a communicative balance of interpersonal relationships.

Key words: communicative strategy, communicative tactics, communicative situation, provocateur, recipient, provocative speech.

Постановка проблеми. Міжособистісна комунікація – це мотиваційно зумовлений процес спілкування, викликаний потребами, інтересами та мотивами співрозмовників. Вступаючи в інтеракцію, комунікант намагається вплинути на партнера по комунікації для того, щоб досягти бажаного. Спілкування може бути ефективним за умови чіткого планування мовленнєвих дій, які відповідають комунікативним інтенціям адресанта, тому для досягнення мети спілкування важливу роль відіграє стратегія та відповідна їй послідовність комунікативних дій адресанта-провокатора.

Мета та актуальність статті. Мета цієї роботи полягає у дослідженні стратегії підлабузництва та особливостей її реалізації у провокаційному мовленні. Незважаючи на те, що комунікативні стратегії є предметом багатьох лінгвістичних праць, реалізація стратегії підлабузництва у провокаційному мовленні досі не досліджувалась.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення стратегій і тактик посідає важливе місце в сучасній комунікативній лінгвістиці, про що свідчить чимала кількість наукових. Зокрема, на думку О.С. Іссерс, «мовленнєва стратегія включає в себе планування процесу мовленнєвої комунікації залежно від конкретних умов спілкування та індивідуальностей комунікантів, а також реалізацію цього плану. Іншими словами, мовленнєва стратегія – комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативних цілей» [3, с.10]. Комунікативна стратегія є способом реалізації задуму, вона передбачає відбір фактів та їх

подання в певному висвітленні з метою впливу на інтелектуальну, вольову та емоційну сферу адресата [1, с. 85].

Виклад основного матеріалу. Провокаційне спілкування — складний, цілеспрямований процес інформаційного обміну між провокатором та реципієнтом, що реалізується за допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації, характеризується певною метою, задумом провокатора з урахуванням особистості адресата, контексту спілкування та супроводжується взаємодією співрозмовників. Провокаційне мовлення може бути ефективним у випадку чіткого планування мовленнєвих дій, які відповідають комунікативним інтенціям провокатора, тому для досягнення мети спілкування важливу роль відіграють тактико-стратегічні дії адресанта-провокатора.

Для гармонізації інформаційного обміну і досягнення очікуваного перлокутивного ефекту, а саме отримання бажаної інформації, провокатору необхідно використовувати різні підходи, які відповідають комунікативній ситуації, оскільки мовленнєва діяльність ґрунтується на надмовленнєвих завданнях. Однією з ефективних стратегій для реалізації провокаційного мовлення є стратегія підлабузництва, тобто лінія мовленнєвої поведінки провокатора, що полягає у встановленні контакту і підтримці гарних стосунків із реципієнтом, які полегшують провокатору досягнення комунікативної мети. Адресант-провокатор намагається з корисливою метою догодити реципієнту для того, щоб він міг йому довіряти і, відповідно, швидше йти на контакт. Стратегічне завдання провокатора – викликати симпатію, довіру та прихильність з боку свого співрозмовника і забезпечити інформативну співпрацю.

Розглянемо приклад: [*Doorbell rings. Mrs. Stafford opens the door*] MRS. STAFFORD: (surprised) Marisol. MARISOL: I'm sorry to bother you. This letter came to the house a few days ago. It's addressed to you. (She gives Mrs. Stafford a letter) MRS. STAFFORD: Oh, it's just some promotional thing. It's not important. MARISOL: I wasn't sure. You won't tell Taylor I stopped by, will you? MRS. STAFFORD: Of course not. MARISOL: Some mail still comes to the house for you. I try to save it, but she makes me throw it away. If she knew I brought something for you, she would just scream at me. MRS. STAFFORD: Taylor screams at you? MARISOL: She has become this crazy nightmare. To tell you the truth... I don't know how much more I can take. MRS. STAFFORD: Would you like some tea? MARISOL: Yeah. [*Later inside the house*] MRS. STAFFORD: So why don't you just quit? MARISOL: I've thought about it. But now it looks like I won't have to. You see, Taylor is trying to convince Michael to move to New York. MRS. STAFFORD: New York? MARISOL: She thinks you're gonna tell the whole town about her past, and she is scared to death. MRS. STAFFORD: Ha! She should be. (Chuckles) MARISOL: Of course, she deserves what she gets, but it might be better for you if they don't leave town. MRS. STAFFORD: How so? MARISOL: Mrs. Stafford ... (Sets cup down) I think Michael is still in love with you. MRS. STAFFORD: He has a funny way of showing it. Leaving me for Hooker Barbie? MARISOL: But I watch him. He's always talking about you. He's always looking at pictures of you. MRS. STAFFORD: Really? MARISOL: He's starting to realize he made a mistake. But, you know, if they leave town, move to New York, well, you know how it is. Out of sight, out of mind. (Sighs) MRS. STAFFORD: I'm gonna write Taylor a letter. MARISOL: Oh? MRS. STAFFORD: I'll promise that I won't tell anyone what I know. I'll say it's because of my deep and continuing affection for Michael. MARISOL: And I'll give her the letter. MRS. STAFFORD: Oh, no. (Scoffs) Not her. You give it to him so he knows how I feel. MARISOL: Oh, that is brilliant. MRS. STAFFORD: Ahh. (Chuckles) MARISOL: Unless someone else knows about Taylor's past. If word gets out, they'll still move. MRS. STAFFORD: Nobody else knows. MARISOL: How did you find out? MRS. STAFFORD: Evelyn Powell told me. MARISOL: How does Evelyn know? MRS. STAFFORD: Oh, it was her husband who first hired Taylor. MARISOL: Adrian hired Taylor? MRS. STAFFORD: He propositioned her while she was working in some diner. Apparently, he does that sort of thing. MARISOL: Wait. I'm confused. Adrian Powell uses prostitutes? MRS. STAFFORD: Oh. Not for himself. He gives them as gifts to his friends. MARISOL: What? MRS. STAFFORD: Yep. Evelyn calls it his disgusting little hobby. He brings those women right into their house. That's how Evelyn first met Taylor and that girl who got murdered. MARISOL: Flora Hernandez. MRS. STAFFORD: Oh, yes. In addition to being their maid, Flora was also Adrian's whore] [6].

Наведений контекст має неофіційний характер і реалізує провокацію в кооперативній ситуації побутового дискурсу, а саме розмові між Місіс Стефорд (реципієнт) і Марісоль (провокатор). Марісоль працює служницею в будинку колишнього чоловіка місіс Стефорд, який покинув її заради іншої жінки, Тейлор. Місіс Стефорд дізналася, що Тейлор у минулому була повією, і погрожує всім про це розповісти. Марісоль, яка не лише прислуговує у будинку Тейлор, а вже стала їй близькою подругою, вирішила поговорити з колишньою дружиною Майкла, місіс Стефорд, і дізнатися, звідки в неї ця інформація, а також залагодити ситуацію на користь Тейлор.

Для реалізації своєї комунікативної мети, а саме дізнатися про минуле Тейлор, а також зробити так, щоб ця інформація не поширилась далі, провокатор (Марісоль) будує свою мовленнєву поведінку згідно зі стратегією підлабузництва, яка в рамках даної комунікативної ситуації та обставин, що склалися, виявляється оптимальною та ефективною. Стратегічний задум адресанта-провокатора здійснюється за допомогою таких тактик:

– тактика догоджання (1) *Some mail still comes to the house for you. I try to save it, but she makes me throw it away... You won't tell Taylor I stopped by, will you?* 2) *Taylor is trying to convince Michael to move to New York ... She thinks you're gonna tell the whole town about her past, and she is scared to death*). Провокатор хоче догодити реципієнту, виконавши певну послугу і наголошуючи на тому, що вона порушує заборону своєї роботодавці, а також ділиться інформацією, яка виявляє приховані наміри Тейлор, справжню сутність справи, чим на початковому етапі розмови прагне викликати доброзичливість та симпатію до своєї персони;

– тактика обмови (1) *If she knew I brought something for you, she would just scream at me;* (2) *She has become this crazy nightmare. To tell you the truth... I don't know how much more I can take*) виражена простими розповідними та умовними реченнями. Метакомунікативна одиниця, яка виражена інфінітивним зворотом *to tell you the truth*, виконує функцію коментаря пропозиційного змісту висловлювання, вказуючи на правдивість інформації, що повідомляється. Провокатор намагається обмовити свою хазяйку і в такий спосіб викликати прихильність в очах реципієнта, оскільки адресат також негативно ставиться до Тейлор. Отже, провокатор намагається психологічно зблизитися з адресатом;

– тактика виявлення позитивних наслідків для реципієнта (... *it might be better for you if they don't leave town. Mrs. Stafford ... I think Michael is still in love with you... He's always talking about you. He's always looking at pictures of you... He's starting to realize he made a mistake. But, you know, if they leave town, move to New York, well, you know how it is. Out of sight, out of mind*). Провокатор за допомогою лестощів намагається вказати реципієнту на вигоду для нього, якщо адресат нікому не розповість інформацію, якою володіє. Така мовленнєва поведінка провокатора позитивно оцінюється реципієнтом, викликає симпатію з його боку, тому він невимушено надає бажану інформацію і обіцяє нікому не розповідати, чим і забезпечує реалізацію комунікативної мети провокатора. Провокація об'єктивується за допомогою умовної конструкції *Unless someone else knows about Taylor's past. If word gets out, they'll still move*. Директив у цьому випадку має імперативну ілокутивну спрямованість і спонукає реципієнта до виконання вербальної дії. Реципієнт втілює намір провокатора за допомогою комісиву *Nobody else knows ... I'll promise that I won't tell anyone what I know*, тобто мовленнєвого акту, ілокутивна мета якого полягає у зобов'язанні нікому не розповісти правду. Оскільки провокатору вдалось крок за кроком завоювати довіру реципієнта, подальші його мовленнєві дії будуються на основі тактики питання-відповідь для того, щоб довідатись, як реципієнт дізнався інформацію про минуле Тейлор.

Основним стратегічним завданням провокатора було викликати у реципієнта прихильність до себе і кооперативним шляхом отримати бажану інформацію. Провокатор у цій ситуації постає гнучким типом мовної особистості, оскільки вмilo орієнтується в комунікативній ситуації, і завдяки правильному психологічному підходу та налагодженні початкового етапу розмови йому вдається довідатись потрібну інформацію. Зауважимо, що хоча провокатор за своєю соціальною роллю є служницею і займає нижчу соціальну позицію порівняно з реципієнтом, але в означеній комунікативній ситуації це не відіграє важливого значення,

оскільки комунікативна стратегія підлабузництва сприяла тому, щоб нейтралізувати цю відмінність між ними. Провокатор постає кооперативним типом мовної особистості, тобто демонструє позитивне ставлення до реципієнта, враховує його інтереси, прагне до співробітництва. Тут панує гармонійна атмосфера спілкування, розмова ґрунтується на особистісній довірі комунікантів, проте все це має вдаваний характер. Адресат не відчуває комунікативного дискомфорту чи загрози, тому він не прагне будувати свою комунікативну діяльність на принципі оборони та захисних тактик. Гармонійна поведінка провокатора викликає взаємну реакцію з боку реципієнта, тому він також проявляє себе як кооперативна мовна особистість, але ригідний комунікант, бо нездатний розпізнати справжні наміри провокатора. Реципієнт легко йде на контакт, цілком природньо і щиро надає інформацію, а провокатор проявляє себе як умілий комунікант, який володіє навичками планування і передбачення процесу міжособистісної інтеракції.

Висновки та перспективи. Стратегію підлабузництва в статті розглядаємо як кооперативну, так як провокатор досягає перлокутивного ефекту, зберігши комунікативну рівновагу, тобто баланс міжособистісних стосунків. Ця стратегія передбачає викривлення, перекручування та перебільшення певних фактів і допускає порушення принципу Кооперації, зокрема максими якості. Оскільки, з огляду на соціальну регуляцію спілкування, принципу Ввічливості часто надають вищого статусу [5, с. 102], ми також вважаємо доцільним пріоритет при реалізації стратегії підлабузництва надати принципу Ввічливості, мета якого полягає у забезпеченні гармонізації інформаційного обміну. Порушення максими якості не йде в розріз із намірами реципієнта, а навпаки, виконує кооперативну функцію – сприяє встановленню відвертості, симпатії та прихильності адресата, які є ключовими факторами в реалізації комунікативного задуму провокатора.

Отже, для реалізації стратегії підлабузництва адресант-провокатор поводить себе як кооперативна мовна особистість. Він створює доброзичливу, привітну атмосферу спілкування, демонструє зацікавлення, увагу до теми розмови, певну відвертість у спілкуванні. Наявність у співрозмовників спільних інтересів, відсутність соціальної нерівності лише сприяє налагодженню міжособистісних стосунків. Важливу роль відіграє поінформованість, фонові (пресупозиційні) знання, якими володіє провокатор стосовно реципієнта, що дає змогу адресанту-провокатору заздалегідь спрогнозувати стратегічний план спілкування та мовленнєвої поведінки. Створення привітної атмосфери, вияв поваги та уваги, ввічливості до співрозмовника, умови співробітництва сприяють ефективній реалізації комунікативної стратегії і досягненню перлокутивного ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова И. Н. Категория цели и аспекты текстового анализа. *Жанры речи*. 1999. Вып. 2. С. 81–85.
2. Зарецкая Е. Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации. Москва, 2002. 480 с.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва, 2008. 288 с.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва, 2003. 280 с.
5. Яшенкова О. В. Основы теории мовної комунікації : навч. посіб. Київ, 2010. 312 с.
6. Devious maids. Wiping away the past URL: http://www.addic7ed.com/serie/Devious_Maids/1/3/Wiping_Away_the_Past

REFERENCES

1. Borysova I. N. Katelyoryia tseli i aspekty tekstovoho analiza. *Zhanry rechi*. 1999. Vyp.2. S. 81–85.
2. Zaretskaia E. N. Ritorika: Teoriia i praktika rechevoi kommunikatsii. Moscow, 2002. 480 s.
3. Issers O. S. Kommunikativnyie stratehii i taktiki russkoi rechi. Moscow, 2008. 288 s.
4. Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa. Moscow, 2003. 280 s.
5. Iashenkova O. V. Osnovy teorii movnoi komunikatsii : navch. posib. Kyiv, 2010. 312 s.
6. Devious maids. Wiping away the past URL: http://www.addic7ed.com/serie/Devious_Maids/1/3/Wiping_Away_the_Past

Стаття надійшла до редакції 12.07.2019 р.